

nikada, ali doslovno nikada nisam osjetio istinski bijes u njegovu raspoloženju i govoru, sada pred svima vama iznosim svoje veliko otkriće. Naime, Maestro se nikada preda mnom nije namrštio, nikada nije pokazao bijes i ljutnju zato što je spontano živio svoju istinsku duhovnost i osobni odnos s Bogom kao dijete Božje. Duhovnost je to naglašene duhovitosti i duhovitost je to koja i kad

je bila »masna« nikad nije nagrđivala izvornu duhovnost.

Netko bi mogao pomisliti da je posrijedi uvredljiva opaska, ali teološki gledano, dakle očima vjere, držim da je ovo najveći zamislivi kompliment što ga možemo udijeliti nekome koga osobno poznajemo, koga držimo dragim prijateljem, drugom, bratom, suputnikom i sugovornikom.

Tonči Matulić

Robert PETKOVŠEK – Bojan ŽALEC (ur.), *Ethics of Resilience: Vulnerability and Survival in Times of Pandemics and Global Uncertainty*, Lit Verlag, Berlin, 2022., 255 str.

Knjiga naslovljena *Ethics of Resilience: Vulnerability and Survival in Times of Pandemics and Global Uncertainty* skup je radova i rezultat istoimene međunarodne konferencije održane u Celju u Sloveniji od 5. do 7. studenoga 2020. u organizaciji Teološkog Fakulteta u Ljubljani. Izlaganja iznesena na toj znanstvenoj konferenciji objavljena su u knjizi kao skupu radova istaknutog naslova u uredništvu prof. dr. sc. Roberta Petkovškega, profesora filozofije na teološkom fakultetu u Ljubljani i prof. dr. sc. Bojana Žaleca, direktora Instituta za filozofiju i socijalnu etiku Teološkog fakulteta Sveučilišta u Ljubljani. Naslov i sadržaj knjige ukazuje na važnost kriznih situacija, ranjivost te ljudsku međuovisnost, a na indirektan način govori i o otvaranju putova za stvaranje etike otpornosti.

Problem otpornosti nije nov. Ona prati čovječanstvo od samog početka. Čovjek je oduvijek bio izložen patnji i prijetnja životu te stavljen pred izazov preživljavanja, prevladavanja straha i tjeskobe, traženja etičkih odgovora i osmišljavanja razloga svoga postojanja. »No ono što otežava govor o etici otpornosti i komplicira stvari«, ističu urednici, »pa tako i u odnosu na govor o čovjekovoj krhkosti i ranjivosti jest činjenica da otpornost nije istomjerno globalno raspoređena među društvima. Zbog teških životnih okolnosti i situacija, određeni pojedinci i skupine ljudi prisiljeni su razviti veću otpornost (u određenim aspektima) od drugih«.

Stoga je prvotni cilj ovih radova ponuditi svježju perspektivu o etici otpornosti, proširiti znanstveno razumijevanje i uspostaviti osnovu za rje-

šavanje napetosti i sukoba za koje je razumijevanje otpornosti relevantno. Budući da je otpornost ne samo normativan nego i višeznačan koncept, njezino problematiziranje traži interdisciplinarn pristup. Stoga su radovi predstavljeni u ovoj knjizi interdisciplinarnog sadržaja. U tom pogledu namjera je predstaviti i promisliti temu ljudske otpornosti i pokazati njezinu važnost za suvremenog čovjeka iz različitih stajališta, uključujući filozofsko, teološko, (bio)etičko, religijsko, stajalište kulturoloških studija, kognitivnih znanosti, psihoterapije, povijesti, sociologije i drugih. Povezano s tim, ova knjiga predstavlja istraživanja ideja, koncepata, modela i teorija teoloških, filozofskih, antropoloških i kulturoloških tradicija te, naravno, suvremenog znanstvenog promišljanja. Cilj je pridonijeti znanstvenoj iluminaciji pojma *otpornost* i formirati humanističku etiku otpornosti. Nadalje svrha je ovih radova ponuditi svježju perspektivu, proširiti njezino znanstveno razumijevanje i osnovati temelje rješavanja konflikata i tenzija relevantnih za razumijevanje otpornosti.

U prvom prilogu pod naslovom *Philosophical and Theological aspects of anthropology regarding ethics of resilience*, prof. dr. sc. Hans Otto Seitschek, Ludwig Maximilian-Universität, Munich, osvrnuo se na filozofske i teološke antropološke aspekte u odnosu na etiku otpornosti. Osvrnuvši se kroz filozofsku prizmu na Ch. Darwina,

M. Blondela, G. Marcela i J. Maritana, Seitschek je istaknuo kako su obje, filozofska i teološka antropologija, ne samo važan izvor razumijevanja ljudske prirode nego su i važan temelj za etiku otpornosti. Pritom etika otpornosti mora uzeti u obzir teološki aspekt ranjivosti kao i svjesnost biblijske tradicije i evanđelja. Posljedica toga je cilj etike otpornosti, a to je poboljšanje uvjeta života ne samo u fiziosociološkom smislu nego i u metafizičkom. To znači da je njezin krajnji cilj jačati svijest da ljudsko biće nije zatvoren sustav, već osoba s dostojanstvom i odgovornim djelovanjem.

U drugom prilogu prof. dr. sc. Bojan Žalec piše o otpornosti kao etičkom konceptu s posebnim osvrtom na teološke kreposti. Rad je naslovljen *Resilience: A conceptual analysis with special regard to theological virtues*. U prvom dijelu svoga promišljanja Žalec je istaknuo kako, gledajući konceptualno, osnovne kvalitete otpornosti uključuju izdržljivost, fleksibilnost adaptaciju, improvizaciju, transparentnost i sposobnost preobrazbe. Osnažiti otpornost znači, osnažiti pripravnost za nadolazeće, nepredviđene i iznenadne krize i probleme. No, to isto znači da iz perspektive otpornosti, nedostatak sigurnosti i krize te sklonost ranjivosti nisu nužno loše kvalitete, nego potrebne. Pitanje na koje ovdje nailazimo, ukoliko se bavimo krepostima u kontekstu etike otpornosti, jest kako klasične teološke kreposti vjere, ufanja i ljubavi

pridonose etici otpornosti? U tom je pogledu u drugom djelu svoga promišljanja Žalec zaključio da možemo reći kako su istinske kršćanske kreposti one sposobnosti koje osim što su strateški važne za etiku otpornosti i, primjerice, relativiziraju sveprisutan globalni strah, također nas i od njega oslobađaju te nas motiviraju gledati kritički i realistično, omogućujući slobodu djelovanja i uzajamnost komunikacije s drugima.

Resilience and resonance. Rosa's conception of the good life in challenging times naslov je rada prof. dr. sc. Branka Kluna sa Sveučilišta u Ljubljani. Klun se u svom razmišljanju osvrnuo na analizu koncepta akceleracije (*acceleration*) i rezonancije (*resonance*) njemačkoga sociologa Hermunta Rose u odnosu na koncept otpornosti. Budući da je nedavna pandemija zadala velik udarac tom spiralnom ubrzanju (*acceleration*) i istodobno dovela cijeli naš društveni i ekonomski život do potpunog zastoja, Klun smatra kako je Rosova sveobuhvatna teorija rezonantnog načina života ključna za promišljanje i plodonosan doprinos današnjim raspravama o ljudskoj otpornosti, uključujući promišljanje o tome kakav život želimo postići i zaštititi.

U četvrtom prilogu naslovljenom *Christ – The »Right Distance« to the Human Being: Holderlin in the Light of Mimetic Theory* prof. dr. sc. Robert Petkovšek, Sveučilište u Ljubljani, govori o socijalnom odmaku unutar pandemije bolesti COVID-19, kroz per-

spektivu Fridricha Holderlina, unutar mimetičke teorije Renea Girarda i u pogledu na Krista. U tom pogledu Petkovšek naglašava da mimetička žudnja čovjeka humanizira i istodobno oko njega stvara nasilje. Suvremeno društvo sa svojim kršćanskim korijenima stoga je izravno suočeno s prijetnjom apokaliptičkog nasilja. Naprotiv, Krist se odriče te mimetičke želje, a F. Holderlin (1770. – 1843.) ističe Krista kao uzor, te u distanci koju je Krist zauzeo prema svijetu vidi model odnosa koji odvraća od nasilja i otvara vrata biblijskoj ideji Kraljevstva.

The Resilience and Fragility of Technological Civilization – Dilemmas in Troubled Times naslov je priloga dr. sc. Gabora Kovacs sa Sveučilišta Corvinus u Budimpešti. Autor se u toj problematici dotaknuo kritičke evaluacije pojmova poput napretka, globalizacije, tehnologije, lažne otpornosti naspram stvarne otpornost te ranjivosti. Pritom ističe kako nas nedavna globalna kriza uzrokovana pandemijom bolesti COVID-19 tjera na kritičko preispitivanje etičko-kulturnih vrijednosti naše civilizacije, koje reguliraju naše ponašanje prema prirodi i našim bližnjima. Osvrnuvši se na Heideggerov izraz u njegovu eseju o tehnologiji, Kovacs zaključuje da je sadašnja kriza, zapravo kriza Getstellova doba.

Dr. sc. Mateja Centa, prof. dr. sc. Vojko Strahovnik i Jonas Miklavčič, doktorand, sa Sveučilišta u Ljubljani u svom su se prilogu naslovljenom *Ethi-*

cal Issues Related to the Use of AI-Algorithms in Pandemics and Other Public Health Emergencies bavili temom algoritamskih sustava. Autori, osim što su se osvrnuli na uporabu i svrhu algoritamskih sustava temeljenih na umjetnoj inteligenciji i posebno korištenih u hitnim slučajevima, poput pandemije bolesti COVID-19, problematiziraju etičku relevantnost tih sustava, posebice u pogledu njihove transparentnosti u odnosu na globalnu perspektivu kriznih vremena. Zaključuju da načelo transparentnosti zahtijeva transparentnost i obaviještenost javnosti u pogledu temelja za odluke, čime bi se spriječile moguće pristranosti, predrasude, nepravde i pogreške za koje nitko ne bi odgovarao, ukoliko da bi se odluke i dalje donosile u tajnosti i netransparentno.

Dr. sc. Arto Mutanen, Sveučilište Helsinki, u svom osvrtu pod naslovom *Resilience and Action Competence* problematizira odnos otpornosti i sposobnosti djelovanja i ističe njihovu međusobnu povezanost. Svojim svojstvom izdržljivosti ili brzog oporavka od teških životnih uvjeta otpornost je u osnovi reaktivna. Mutanen ističe da sposobnost djelovanja, uključujući fizičku, psihološku, socijalnu i etičku sastavnicu, čini kompetentnost djelovanja ontološko-etičkom. Pritom agent djelovanja postaje personificiran u djelovanju, što podrazumijeva važnost personalizirane odgovornosti.

Dr. sc. Martina Vuk, Sveučilište u Fribourgu, Švicarska, u prilogu naslovljenom *A theological challenge to the notion of vulnerability – A Hypothesis* suočava nas s kompleksnošću ranjivosti u odnosu na njezino konvencionalno značenje i teološku relevantnost. Vuk se osvrnula na pojašnjenje ranjivosti kao ontološke ljudske karakteristike i kao posljedice pale ljudske naravi, odnosno grijeha. Unatoč tomu ranjivost kao takva nije prijatna napretku i ljudskom procvatu, već utkana u samu prirodnu bit čovjeka, ranjivost se manifestira kao čovjekova težnja za drugim čovjekom i u konačnici za spasenjem. Drugim riječima čovjek nije samo ranjiv u svom sebstvu, nego je ranjiv potrebom za Drugim/drugim. U tom pogledu ranjivost je ključna za razumijevanje etike otpornosti.

Rad prof. dr. sc. Anton Jamnik, Sveučilište u Ljubljani, naslovljen je *Theological Foundation of Christian Witnessing and the Courage of Resilience*. Jamnik posebno naglašava značenje i izvor kršćanskog svjedočenja u svakodnevnom životu i u modernom društvu. Kršćansko svjedočenje za evanđelje u perspektivi djelovanja, prakse i *telosa* ima pneumatološki temelj, koji je ujedno i temelj etike otpornosti i kršćanske hrabrosti. Kroz perspektivu hodočasnika koji započinje, prelazi i nadilazi svakodnevicu i kreće na put s jasnim ciljem, Jamnik ističe da je hodočasnik otvoren za neočekivano jer je njegov

Bog, Bog iznenađenja koji može mnogo više nego što čovjek misli i nada se.

Ethics of Resilience; Human Vulnerability and Dependence in Times of Pandemics, Global Uncertainty and Tense Present naslov je priloga prof. dr. sc. Mateje Pevec Rozman, Sveučilište u Ljubljani. Pevec Rozman osvrnula se na suodnos ranjivosti i međuovisnosti, pozivajući se na A. MacIntyrov doprinos toj temi u djelu *Dependent Rational Animals: Why Human Beings Need the Virtues*. Ljudska otpornost usko je povezana s ovisnošću o drugima, dok su drugi upravo oni koji mogu ponuditi podršku u teškim i stresnim vremenima. Temeljno značenje otpornosti u trenutnoj situaciji pandemije bolesti COVID-19, izazova i stresova, preokreće se od usmjerenosti na sebe prema usmjerenosti na drugoga, prema općem dobru i solidarnosti, odnosno, naglašava se kao ključna značajka otpornosti preokret moderne paradigme od antropocentrizma prema neantropocentrizmu.

Prof. dr. sc. Roman Globokar naslovio je svoj prilog *Challenges of a Global Pandemic and Ascent of Nationalism: Response of Pope Francis*. Globokar je istaknuo kako je kriza pandemije bolesti COVID-19 uzdrmala proces globalizacije i ponovno ojačala važnost nacionalnih država. Osvrnuvši se na encikliku pape Franje pod naslovom *Fratelli tutti*, Globokar je naglasio da je u odgovoru na pandemiju važnost te enciklike u tome što poziva na univerzalno bratstvo svih ljudi i na globalnu

solidarnost, ističući također važnost kulturnih i nacionalnih identiteta koji obogaćuju cijelu ljudsku obitelj.

Dvanaesti prilog autora prof. dr. sc. Tomaža Erzara iz Ljubljane, naslovljen *Building Resilience and Promoting Growth through Surrender Coping*, posvećen je temi predanja. Osvrnuvši se na izgradnju otpornosti, Erzar u svom promišljanju pokušava odgovoriti na koji način predanje kao mehanizam suočavanja i kao jedno od četiriju načina religijskog suočavanja s krizom, može biti upotrijebljeno kao kršćansko prevladavanje životnih nedaća. U tom pogledu autor ponajprije odgovara na dva elementa efikasnog suočavanja: emocionalno potkrijepljeno izražavanje nevolje i traženje podrške u smislu sigurne privrženosti, dok predanje kao religijski element suočavanja potkrepljuje primjerima iz Lukina evanđelja (Lk, 19,1-10).

Rad sa sličnom tematikom pod naslovom *Thriving in the season of Drought: The Role of Christian Spirituality in Anchoring Human Existence* djelo je Lidije Urušel, doktorandice sa Sveučilišta Arad u Rumunjskoj. Urušel se osvrnula na problematiku otpornosti unutar nepredvidivih događaja poput nedavne pandemije bolesti COVID-19, te je govorila o religiji i duhovnosti kao strategiji suočavanja te o samim strategijama suočavanja unutar Pavlova opusa. U tom pogledu Urušel je istaknula Pavlovo suočavanje s nedaćama i nevoljama, gdje svakoj od njih daje

teološko razumijevanje i smislenost te nalazi dovoljno snage da ne samo da njima upravlja nego i da ih pobjedonosno nadvlada.

Prof. dr. sc. Grzegorz Szamocki, Sveučilište u Gdansku, autor je priloga naslovljenog *Resilience and Religious identity in the Message of Judges 6:11-2*. Szamocki se kroz egzegetsku interpretaciju retka Suci 6,13: »Oh, gospodaru, ako je Jahve sa nama, zašto nas sve ovo snađe?« osvrće na Gideonovu otpornost i otpornost izraelskog naroda unutar kušnji i životnih nedaća kao i na religijsko utemeljenje otpornosti. Nadalje, cilj je ovog prikaza, osim osvrta na problem otpornosti, pokazati i objasniti religijsko-vjerske temelje otpornosti kao odgovora na krizu koji dopušta i omogućuje osobi da ide naprijed, unatoč nedaćama i patnji.

A Theological approach to the Resilience of Unbelief, with a contribution to the taxonomy of Religious Experiences naslov je prikaza doktoranda Foszta M. Arpada sa Sveučilišta Arad, Rumunjska. Arpad preko teološkog vrednovanja govori o otpornosti u vjerskom iskustvu i iskustvu otpornosti nevjere. Ističe kako se u današnjoj perspektivi autentičnost duhovnih iskustava promatra sa sumnjom, dok se otpornost k nevjeri suvremenih ljudi neprestano jača. Arpad u ovom pregledu naglašava doprinos snage Duha Svetog taksonomiji religioznih iskustava te predlaže nov put istraživanja kako kanonskih iskustava vezanih uz Bibliju

tako i onih koja su uključeni u suvremenu literaturu.

Jovan Vladimir of Dioclea and Martyr on the Periphery of Europe: Sacrifice and Perseverant Love towards one's Neighbor naslov je šesnaestog prikaza čije je autor prof. dr. sc. Simon Malmenvall, sa Sveučilišta u Ljubljani. Malmenvall svoje razmišljanje o otpornosti opisuje kroz lik i mučeništvo princa Jovana Vladimira od Duklje, slavenskog mučenika, što povezuje s novozavjetnim motivom Dobrog Pastira (Iv, 10,11). Pritom naglašava da generacija svetaca između X. i XII. stoljeća, kojima i Jovan Vladimir pripada, nisu težili osveti ili bratoubojstvu kao sredstvu borbe za vlast i protiv vlasti, nego su dobrovoljno ustrajali u visokim kršćanskim moralnim idealima, proizašlima iz imperativa ljubavi prema Bogu i bližnjemu, prihvaćajući smrt kao dobrobit mira u njihovim domovinama i narodima.

Dr. sc. Béla Mester sa Sveučilišta u Budimpešti osvrnuo se na ranjivost i otpornost kao karakteristike konačnih bića u prilogu naslovljenom *Vulnerability and Resilience as Characteristics of Finite Beings*. Kroz filozofsku perspektivu Mester dotiče pitanje ranjivosti i konačnosti ljudskih bića. Pritom ističe kako je ranjivost ljudskih bića kao važan dio ljudskog stanja relativno novija ideja socijalne filozofije, ali odnos s Kantovom intelektualnom pozadinom, koja leži u klasičnom protestantskom tumačenju toga koncepta, nije izravno naglašena u Kantovoj društvenoj i poli-

tičkoj filozofiji unutar moderne interpretacije. Autor ističe kako konačna, ranjiva i stvorena bića kao što su ljudi u stanju kognitivne i moralne iskvarenosti nakon pada mogu stvoriti potencijalno društvo. Nadalje prilog apelira na zahtjev da se kroz zajedništvo pokaže kako društvo sastavljeno od nesavršenih, grešnih i ograničenih bića može »stvoriti« otpornost.

Spiritual Resiliency: Challenge for Spirituality in the 21st Century naslov je rada dvojice autora, prof. dr. sc. Ivana Platovnjaka, Sveučilište u Ljubljani, i prof. dr. sc. Tone Svetelja, Sveučilište Brookline, USA. Autori ističu važnost i izazov duhovne otpornosti za kršćansku duhovnost XXI. stoljeća. Pritom naglašavaju da kršćanska duhovnost unutar postmodernističkog načina razmišljanja ponajprije dobiva novu dimenziju i postavlja izazove kako ponovno otkriti i ojačati one temeljne vrijednosti i načela koja nas čine ljudskijima i bližima Bogu. U tom pogledu osobna i sveobuhvatna kršćanska duhovnost u zajedništvu s crkvenom zajednicom u Duhu Svetom stvara otpornost koja nadilazi ljudske strahove pred nevoljama, krizama i udaljenošću drugih te nas pojedinačno i zajedno vodi prema ispunjenijem životu.

Prof. dr. sc. Marcin Godawa, Sveučilište Krakow, Poljska, piše o etici otpornosti u svojem radu naslovom *Idea of Loving Resilience in Personal and Interpersonal Experience*. Godawa kroz analizu duhovnosti pustinjskih otaca, apo-

stola Pavla i suvremenih autora poput Thomasa Mertona, govori o čovjekovu iskustvu Boga i iskustvu ljubeće otpornosti (*loving resilience*). Bit ljubeće otpornosti leži u činjenici da Božja snaga ljubavi koja djeluje kroz teškoće čini čovjeka dovoljno jakim da se suoči s poteškoćama. Drugim riječima otpornost u kršćanskom pogledu ne znači samo ponovnu revitalizaciju čovjeka unatoč preprekama nego te prepreke postaju sredstvo njegova duhovnog napretka. Takav pogled na otpornost omogućuju kršćaninu da pravilno sagleda sve životne situacije i integrira ih u ljubav prema Bogu.

Fragility is Beneficial to Man naslov je rada prof. dr. sc. Mari Jože Osredkara, Sveučilište u Ljubljani. Autor problematizira čovjekovu želju za vlašću i moći nasuprot čovjekovoj krhkosti i stavlja ih u kontekst pojave globalne pandemije te akademske rasprave između Georges-a Bataille-a i Jeana Daniélou-a. Pritom naglašava da smo kao civilizacija došli do spoznaje da je krhkost korisna za čovjeka jer ga vodi u zajedništvo s Drugim/drugim, koji čovjeku omogućuje preživljavanje. Čovjek koji pati treba pomoć Boga i drugih ljudi, a upravo u toj krhkosti, ukoliko je prihvaćamo, možemo prepoznati dobro što nam ga Bog šalje.

Prof. dr. sc. Ivica Raguž, Sveučilište u Đakovu, osvrnuo se na kršćansko razumijevanje sebstva u prilogu pod naslovom *When I say I, whose I is it? About the Christian Self*. Iako je tema

široka, Raguž se u kratkim crtama osvrnuo na analizu kršćanskog sebstva kroz tekstove apostola Pavla i Psalme. Pod aspektom moćnoga sebstva kao ne-sebstva (sebstvo u Kristu), stranog sebstva; grešnog i slabog sebstva, poznatog Kristu, i višestrukog sebstva, autor naglašava da u kršćanskoj vjeri treba odstupati od isključivog govora o vlastitom *ja*, jer kršćansko sebstvo je čovjeku vlastito i ne vlastito jastvo, odnosno, njegova istina leži u ne-jastvu (stranosti), točnije, u Kristovu jastvu, i u sebstvu Crkve.

Prof. dr. sc. Tadej Stegu sa Sveučilište u Ljubljani u svom prilogu naslovljenom *Resilience and the Proclamation of the Kerygma*, osvrnuo se na važnost kerigmatske kateheze u kriznim vremenima. Pritom je uputio na studije koji su unutar pandemije bolesti COVIDA-19 ukazali na snažnu vezu između religioznosti i sposobnosti suočavanja *sa* i *u* kriznim situacijama. U krizi kao što je COVID-19 pojedinci i zajednice s dubokom osobnom vjerom uglavnom su pokazali visoku razinu otpornosti. U tom slučaju, ističući elemente kerigmat-ske kateheze (*kerygmic catechesis*), autor naglašava kako on pomaže osobi da kroz jačanje vjere postane otpornija na krizu u nepovoljnim i izazovnim situacijama.

Sličnom tematikom u svom prilogu naslovljenom *The Religious Resilience at the Time of the Covid – 19 Pandemic: Self – Limitation of Freedom of Religion and Promotion of Vaccination* bavi

se autor prof. dr. sc. Tadej Strehovec, Sveučilište u Ljubljani. Autor u dvadeset i trećem i ujedno i posljednjem po redu prilogu govori o religijskoj otpornosti i smješta je u kontekst nedavne pandemije. Pritom ističe da koncept otpornosti ima dugu povijest u mono-teističkim vjerskim zajednicama te da se u vrijeme nedavne pandemije bolesti COVID-19 koncept religijske otpornosti uglavnom manifestirao na dva načina: kroz samoograničenje slobode vjeroispovijesti i zaštite javnog i individualnog zdravlja. Strehovec navodi da jedan primjer takve religijske otpornosti možemo primijetiti kod pape Franje i njegovih pothvata unutar pandemije COVID-19. Strehovec pohvaljuje papino razumijevanje otpornosti koje uključuje brigu o pacijentima u slučaju opasnosti od infekcije, njegov pogled na gospodarstvo i politiku, koja obraća pozornost na izbjeglice i useljenike te se brine o okolišu. Na kraju je pozvao da sve te aspekte religiozne otpornosti treba dodatno analizirati i staviti u povijesni okvir za buduća vremena i krizne situacije.

Radovi sadržani u ovoj knjizi odgovaraju inicijativi konferencije i temi knjige, a svojom nas interdisciplinarnošću obogaćuju i pozivaju na ozbiljnije promišljanje, sučeljavanje sa samima sobom i sa svijetom u kojem živimo, te na koncu na stvaranje etike otpornosti kao vrline i vrijednosti. Ozbiljnost tema i doprinos autora potaknuli su događajima nedavne globalne

krize uzrokovane pandemijom bolesti COVID-19 te ponajprije potiču čitateljstvo na kritičko preispitivanje vlastitog sebstva, antropoloških, etičkih, religijskih te društveno-kulturoloških vrijednosti modernog doba. Drugo, pozivaju čitateljstvo na promišljanje o mogućem suočavanju s kriznim prijetećim i neočekivanim (budućim) događajima kojima nas sadašnjost izlaže. I treće, etika otpornosti u tijeku globalne neizvjesnosti poziv je na sustavnu etičko-religijsku preobrazbu te poticaj na zao-kret prakse i razmišljanja unutar paradigme modernog konteksta.

Kao što je istaknuto, nije samo vrijeme pandemije ono koje je uzrokovalo ovakva promišljanja i na poseban nas način izložilo ranjivosti i otpornosti. Sličan fenomen moguć je i u budućnosti, ponajviše radi slijeda ekoloških i klimatskih promjena, demografije i bolesti. Stoga ne samo da je praktično nužno razviti otpornost unutar društva, države, i ostalih socioloških i političkih entiteta, nego bi bavljenje tom tematikom unutar takvog razvoja moralo postati društveni, politički i

institucionalni prioritet. U svijetu koji je nevjerojatno kompleksan, promjenjiv i netransparentan, otpornost postaje sve važnija komponenta djelovanja.

Na koncu valja istaknuti kako su prikazani radovi u ovom zborniku pisani znanstvenim stilom na engleskom jeziku i popraćeni sažetkom na slovenskom jeziku. Način izabranih tema, prikaz rezultata i istraživanja tema te njihova raznolikost mogu biti zanimljivi široj znanstvenoj zajednici, uključujući filozofe, teologe, etičare i bioetičare, psihologe i sociologe. Također knjiga se preporučuje i onima koji tu tematiku promatraju s aspekta socijalne politike. Iako je u cjelini zbornik radova napisan znanstvenim stilom i namijenjen u prvom redu znanstvenoj publici, ipak tema i radovi unutar zbornika namijenjeni su i široj čitalačkoj publici, studentima i istraživačima, promicateljima ideja i društvenim akterima, jer etika otpornosti nije samo teorijsko pitanje, nego uključuje i praktično iskustvo i djelovanje. Tako se ovaj zbornik kao zanimljivo štivo preporučuje svima.

Martina Vuk

Ivan KARLIĆ, *Bogočovjek Isus Krist – 2. Mesija, Sin Božji i Spasitelj, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2022., 760 str.*

Drugi svezak kristologije prof. dr. sc. Ivana Karlića *Bogočovjek Isus Krist* naslovljen je *Mesija, Sin Božji i Spasitelj*. Knjiga je standardnoga priručni-

kog formata (17 x 24 cm), tvrdo uvezana, opsega 760 stranica (uključujući Bibliografiju, Kazalo pojmova i Kazalo imena). Objavljena je kao 113. svezak